

WALTER BENJAMIN, *Tesis sobre la filosofia de la Història*. València: Ateneu de Benimaclet, 2007.

(Traducció de Josep Algarra)

I

Corre la veu que existia un autòmat construït de tal manera que resultava capaç de replicar a cada jugada d'un escaquista amb una altra de contrària que li assegurava guanyar la partida. Un ninot vestit a la turca, en la boca una pipa de narguil, s'asseia al tauler recolzat sobre una taula espaiosa. Un sistema d'espills despertava la il·lusió que aquesta taula era transparent per tots els costats. En realitat dins s'asseia un nan geperut que era un mestre en el joc dels escacs i que guiava, mitjançant fils, la mà del ninot. Podem imaginar-nos un equivalent d'aquest aparell en la filosofia. Sempre haurà de guanyar el ninot que anomenem «materialisme històric». Podrà haver-se-les sense més ni més amb qualsevol, si pren al seu servei la teologia que, com és sabut, és avui menuda i lletja i no ha de deixar-se veure de cap manera.

II

—Entre les peculiaritats més dignes d'esment de la naturalesa humana —diu Lotz— compta, a més de tant egoisme particular, la general mancança d'enveja del present respecte al futur.

Aquesta reflexió ens duu a pensar que la imatge de felicitat que alberguem es troba enterament tenyida pel temps en el qual d'una vegada per sempre ens ha relegat el decurs de la nostra existència. Una felicitat que podria despertar la nostra enveja existeix només en l'aire que hem respirat, entre els homes amb els quals haguérem pogut parlar, entre les dones que hagueren pogut lliurar-se'ns. Amb altres paraules, en la representació de felicitat batega inalienablement la de redempció. I el mateix ocorre amb la idea que la història té del passat. El passat duu amb si un índex secret mitjançant el qual queda remès a la redempció. No ens sobrevola una mica de l'aire respirat adés pels difunts? Un eco de les veus de qui ens van precedir no reapareix en la veu dels nostres amics? I la bellesa de les dones d'altra època, no té una semblança amb la de les nostres amigues? Si açò és així, llavors existeix un secret lloc d'encontre entre les generacions

passades i la nostra. I com a cada generació que va viure abans que nosaltres, ens ha estat donada una dèbil força messiànica sobre la qual el passat exigeix drets. No s'ha de despatxar aquesta exigència a la lleugera. Alguna cosa sap d'això el materialisme històric.

III

El cronista que narra els esdeveniments sense distingir entre els grans i els menuts té en compte aquesta veritat: per a la història res del que una vegada haja esdevingut ha de donar-se per perdut. És cert: només a la humanitat redimida li pertany per complet el seu passat. La qual cosa vol dir: només per a la humanitat redimida s'ha fet el seu passat i només ella, en cada un dels seus moments, pot citar-lo. Cadascun dels instants viscuts es converteix en una *citation à l'ordre du jour*, però precisament del dia del judici final.

IV

Cerqueu primer menjar i vestimenta, que el regne de Déu se us donarà després per si mateix.

HEGEL, 1807

La lluita de classes que mai perd de vista un historiador educat en Marx, és una lluita per les coses grolleres i materials sense les quals no existeixen les fines i espirituals. Malgrat això aquestes últimes estan presents en la lluita de classes però d'altra manera a com un botí que li cau en sort al vencedor. Estan vives en ella com confiança, com coratge, com humor, com astúcia, com bravesa, i actuen retroactivament a la llunyania dels temps. Acaben per posar en qüestió tota nova victòria que assolisquen els que dominen. A l'igual que les flors decanten la corol·la al sol; el passat s'obstina, per virtut d'un secret heliotropisme, en tornar-se cap al sol que s'alci en el cel de la història. El materialista històric ha de copsar d'aquesta modificació, la més imperceptible de totes.

V

La veritable imatge del passat s'esmicola ràpidament. El passat només pot retenir-se'l com a imatge que llampegueja, per a mai més ésser vista, en l'instant de la seua cognoscibilitat. «La veritat no se'ns escaparà»; aquesta frase, que procedeix de Gottfried Keller, caracteritza amb exactitud, en la imatge de la història que es fan els historicistes, el punt en què el materialisme històric, a través d'aquesta imatge, s'obre pas. Irrecuperable, en efecte, és qualsevol imatge del passat que amenaça desaparèixer en l'instant present, que no es reconega esmentat en ella.

(La bona nova que l'historiador delerós porta del passat ve d'una boca que potser en el mateix instant d'obrir-se parle al buit.)

[La veritat immòbil que espera passivament a l'investigador no es correspon amb el concepte de debò propi de la història. Aquest s'acosta més aviat al vers de Dante que diu: «imatge única, insubstituïble aquesta del passat que s'esvaeix amb cada present que no sap reconèixer-se esmentat per ella»].

VI

Articular històricament el passat no significa conèixer-lo «tal com veritablement ha estat». Significa ensenyorir-se d'un record tal com fulgura en l'instant d'un perill. Al materialisme històric li incumbeix fixar una imatge del passat tal com se li presenta d'improvís al subjecte històric en l'instant del perill. El perill amenaça tant el patrimoni de la tradició com els que el reben. En ambdós casos és un i el mateix: prestar-se a ser instrument de la classe dominant. En tota època ha d'intentar-se arrancar la tradició al respectiu conformisme que pretén subjugar-la. El Messies no ve únicament com redemptor; ve com vencedor de l'Anticrist. El do d'encendre en el passat l'espurna de l'esperança només és inherent a l'historiador que està perfectament convençut que ni *tan sols els morts* estaran segurs si l'enemic venç. I aquest enemic no ha cessat de vèncer.

VII

Penseu que fosca i que gelada és aquesta vall on ressona el lament.

BRECHT. L'òpera de quatre cinquets

Fustel de Coulanges recomana a l'historiador que vulga reviure una època, que es lleve del cap tot el que sàpia del decurs posterior de la història. Millor no pot descriure's el procediment amb el qual ha trencat el materialisme històric. És un procediment d'empatia. El seu origen esta en la desídia del cor, en l'acedia que desespera d'ensenyorir-se de l'autèntica imatge històrica que brilla fugaçment. Entre els teòlegs de l'Edat mitjana passava per ser la raó fonamental de la tristesa. Flaubert, que la coneixia bé, escriu: «*Peu de gens devineront combien il a fallu être triste pour ressusciter Carthage*» (Pocs imaginem quanta tristor ha calgut per ressuscitar Cartago). La naturalesa d'aquesta tristor es fa palesa en plantejar la qüestió amb qui entra en empatia l'historiador historicista. La resposta és inevitable: amb el vencedor. Els respectius dominadors són els hereus de tots els que han vençut una vegada. L'empatia amb el vencedor resulta sempre avantatjosa per als dominadors de cada moment. Amb la qual cosa diem prou al materialista històric. Qui fins al dia actual s'haja endut la victòria, marxa en el seguici triomfal en què els dominadors d'avui passen sobre els que també avui jeuen en terra. Com sol ser

costum, en el seguici triomfal duen amb si el botí. Se'l designa com béns de cultura. En el materialista històric han de comptar amb un espectador distanciat. Ja que els béns culturals que abasta amb la mirada, tenen tots i cadascun un origen que no podrà considerar sense horror. Deuen la seua existència no només a l'esforç dels grans genis que els han creat, sinó també a la servitud anònima dels seus contemporanis. No hi ha cap document de la cultura que no ho sigue també de la barbàrie. I si el mateix document no està lliure de barbàrie, tampoc ho esta el procés de transmissió pel que passa d'unes mans a unes altres. Per això el materialista històric se'n distancia en la mesura del possible. Considera que la seua tasca és passar-li a la història el raspall a contrapèl.

VIII

La tradició dels oprimits ens ensenya que l'*estat d'excepció* en el qual vivim és la regla. Hem d'arribar a un concepte de la història que corresponga a aquest estat. Tindrem llavors com objectiu provocar el veritable estat d'excepció; amb la qual cosa millorarà la nostra posició en la lluita contra el

feixisme. El que els seus adversaris s'enfronten a ell en nom del progrés, pres aquest com llei històrica, no és precisament la menor de les fortunes del feixisme.

No té res de filosòfic sorprendre's de que les coses que estem vivint siguin encara possibles en ple segle XX. És una sorpresa que no naix d'un coneixement, coneixement que de ser-ho tindria de ser el següent: la idea d'història que provoca aquesta sorpresa no se sosté.

IX

Tinc les ales a punt per enlairar-me, amb gust tornaria enrere, perquè encara que romangués en temps actual, tindria poca sort.

GERHARD SCHOLEM: Gruss vom Angelus

Hi ha un quadre de Klee que s'anomena Àngelus Novus. En ell veiem un àngel que sembla allunyar-se d'alguna cosa mentre la mira fixament. Té els ulls desorbitats, la boca oberta i les ales desplegadas. Aquest és l'aspecte que ha de mostrar necessàriament l'àngel de la història. El seu

rostre està tornat cap el passat. On a nosaltres se'ns presenta una cadena d'esdeveniments, ell només veu una sola i única catàstrofe, que no deixa d'amuntegar ruïnes sobre ruïnes que són llançades als seus peus. Voldria aturar-se, despertar els morts i reparar allò destruït. Però des del Paradís bufa una tempesta que s'ha aferrat a les seues ales, tan forta que ja no pot tancar-les. La tempesta l'empeny irresistiblement cap el futur, al qual li dóna l'esquena, mentre que davant d'ell les ruïnes s'amunteguen fins el cel. Aquesta tempesta és allò que anomenem progrés.

X

Els temes de meditació que la regla monàstica assenyalava als monjos tenien per objecte prevenir-los contra el món i contra les seues temptacions. La concatenació d'idees que ara seguim procedeix d'una determinació semblant. En un moment que els polítics, en els quals els enemics del feixisme havien posat les seues esperances, estan per terra i corroboren la seua derrota traint la seua pròpia causa, aquestes idees pretenen alliberar la criatura política

de les xarxes amb què l'han engalipat. Nosaltres partim de la convicció dels vicis profunds que manté la política d'esquerres. I d'aquest vicis denunciem, per damunt de tot, tres: la confiança cega en el progrés; una confiança cega en l'encert i en els reflexos de les reaccions que es formen en el si de les masses; una confiança cega en el partit.

Aquestes consideracions ens donen idea del preu que costa a la nostra manera habitual de pensar l'introduir una representació de la història que evite la dependència amb la concepció a què s'aferren aquests polítics.

XI

El conformisme, des del principi, ha estat instal·lat còmodament en la socialdemocràcia i no sols va condicionar la seua tàctica política, sinó a més les seues concepcions econòmiques. Aquesta és una de les causes dels fracassos posteriors. Res no ha corromput tant, fins al límit, els obrers alemanys com el convenciment que estaven nedant a favor de corrent. El desenvolupament tècnic va ser la pendent del corrent a favor de la qual van pensar que nedaven.

Des d'aleshores només quedava un pas per a la il·lusió que el treball en la fàbrica, situat en l'impuls del progrés tècnic, representava un resultat polític. L'antiga moral protestant del treball celebra la seua resurrecció secularitzada entre els obrers alemanys. Ja el «Programa de Gotha» porta indicis d'aquest equívoc. El treball és definit com «la font de tota riquesa i tota cultura». Marx, ensumant-se alguna cosa sospitosa, objectava que l'home que no posseeix altra propietat que la seua força de treball «ha de ser esclau d'altres homes que se n'han convertit en propietaris». No obstant això segueix estenent-se la confusió i de seguida proclamarà Josef Dietzgen: «El Salvador del temps modern es diu treball. En [...] la millora del treball [...] consisteix la riquesa, que podrà ara consumir el que fins ara cap redemptor ha portat a terme». Aquest concepte marxista vulgaritzat de la naturalesa del treball no es pregunta amb la calma necessària com afecta el producte del seu treball als treballadors en tant no puguem disposar-ne. Reconeix únicament els progressos del domini de l'home sobre la naturalesa, però no vol reconèixer les reculades de la societat. Ostenta ja els trets tecnocràtics que trobarem més tard en el feixisme. Entre aquests figura un concepte de la naturalesa que es distingeix catastròficament del de les

utopies socialistes anteriors a 1848. El treball, tal com ara s'entén, desemboca en l'explotació de la naturalesa que, amb satisfacció ingènua, s'oposa a l'explotació del proletariat. Comparades amb aquesta concepció positivista les fantasies que tanta matèria han donat per a ridiculitzar un Fourier, fan gala d'un sorprenent sentit comú.

Segons aquest, un treball social ben amatent haguera de tenir com conseqüències que quatre llunes il·luminaren la nit de la terra, que els gels es retiraren dels pols, que l'aigua del mar ja no sàpia a sal i que els animals feroços passen al servei dels homes. Tota la qual cosa il·lustra un treball que, lluny d'explotar la naturalesa, està en situació de fer que enllumene les criatures que dormiten potencialment en el seu si. Del concepte corromput de treball forma part, com el seu complement, la naturalesa que, segons afirma Dietzgen, «esta ací gratis».

XII

Necessitem de la història, però la necessitem d'altra manera a com la necessita l'ociós que es passeja pel jardí del saber.

NIETZSCHE *Sobre els avantatges i inconvenients de la història*

La classe que lluita, que està sotmesa, és el subjecte mateix del coneixement històric. En Marx apareix com l'última que ha estat esclavitzada, com la classe venjadora que duu fins al final l'obra d'alliberament en nom de generacions vençudes. Aquesta consciència, que per breu temps cobra altra vegada vigència en l'espartaquisme, li ha resultat des de sempre xarona a la socialdemocràcia. En el curs de tres decennis ha aconseguit apagar quasi el nom d'un Blanqui, la veu de bronze que havia commogut el segle precedent. S'ha complagut en canvi a assignar a la classe obrera el paper de redemptora de generacions futures. Amb això ha tallat els nervis de la seua millor força. La classe obrera va desaprendre en aquesta escola tant l'odi com la voluntat de sacrifici. Ja que ambdós s'alimenten de la imatge dels antecessors esclavitzats i no de l'ideal dels descendents alliberats.

XIII

La nostra causa es fa més clara cada dia i cada dia el poble és més savi.

Joseph DIETZGEN *La religió de la socialdemocràcia*

La teoria socialdemòcrata, i encara més la seua praxi, ha estat determinada per un concepte de progrés que no s'até a la realitat, sinó que té pretensions dogmàtiques. El progrés, tal com es perfilava en els caps de la socialdemocràcia, va ser un progrés en primer lloc de la humanitat mateixa (no només de les seues destreses i coneixements). En segon lloc era un progrés inacabable (en correspondència amb la infinita perfectibilitat humana). Passava per ser, en tercer lloc, essencialment incessant (recorrent per la seua pròpia virtut un curs rectilini o en forma espiral). Tots aquests predicats són controvertibles i en cadascun d'ells podria iniciar-se la crítica. Però si aquesta vol ser rigorosa, haurà de cercar per darrere de tots aqueixos predicats i dirigir-se a alguna cosa que els és comuna. La representació d'un progrés del gènere humà en la història és inseparable de la representació de la prossecució d'aquesta al llarg d'un temps homogeni i buit.

La crítica a la representació d'aquesta prossecució haurà de constituir la base de la crítica a tal representació del progrés.

XIV

L'origen és la meta.

Karl KRAUS. Paraules en vers

La història és objecte d'una construcció en un marc que no esta constituït pel temps homogeni i buit, sinó per un temps ple, «temps-ara». Així l'antiga Roma va ser per a Robespierre un passat carregat de «temps-ara» que ell feia saltar del *continuum* de la història. La Revolució francesa es va entendre a si mateixa com una Roma que retornava. Evocava la Roma antiga igual que la moda evoca una vestidura del passat. La moda, en el seu recorregut per la jungla del passat ensuma el rastre de l'actualitat. És un salt de tigre al passat. Només té lloc en un circ en el que mana la classe dominant. El mateix salt sota el cel buidat de la història és el salt dialèctic, que així és com Marx va entendre la revolució.

XV

La consciència d'estar fent saltar el *continuum* de la història és pròpia de les classes revolucionàries en el moment de la seua acció. La Gran Revolució va introduir un calendari nou. El dia amb el qual comença un calendari compleix ofici d'accelerador històric del temps. I en el fons és el mateix dia que, en figura de dies festius, dies commemoratius, torna sempre. Els calendaris no compten, doncs, el temps com els rellotges.

Són monuments d'una consciència de la història de la qual no sembla haver-hi a Europa des de fa cent anys la més lleu petjada. Encara en la Revolució de Juliol es va registrar un incident en el qual aquesta consciència va aconseguir el seu dret. Quan va arribar el vespre del primer dia de lluita, va ocórrer que en diversos llocs de París, independent i simultàniament, es va disparar sobre els rellotges de les torres. Un testimoni ocular, que potser dega el seu encert a la rima, va escriure llavors:

«Qui le croirait!, on dit, qu'irrités contre l'heure,
De nouveaux Josués au pied de chaque tour,
Tiraient sur les cadrans pour arrêter le jour.»

[Qui ho creuria! Diuen que embroncats contra l'hora
uns nous Josués, al peu de cada torre,
disparaven contra els rellotges per aturar el dia]

XVI

El materialista històric no pot renunciar al concepte d'un present en què el temps no és trànsit, sinó que ha arribat a detenir-se en el temps. Ja que aquest concepte defineix el present en el qual escriu la història per compte propi. L'historicista planteja la imatge «eterna» del passat; el materialista històric en canvi fa d'aquest passat una experiència que és única. Deixa als altres malbaratar-se en el bordell de l'historicisme amb la prostituta «Era una vegada...». Ell segueix sent l'amo de les seues forces: és prou home per a fer saltar el *continuum* de la història.

XVII

L'historicisme desemboca amb tot el dret en la història universal. L'historiografia materialista, tal vegada pel seu

procediment, es distingeix metòdicament d'aquesta història universal amb més claredat que cap altra. La primera no té cap armadura teòrica. El seu procediment és additiu; proporciona una massa de fets per a omplir el temps homogeni i buit. En la base de la historiografia materialista hi ha per contra un principi constructiu. No només el moviment de les idees, sinó que també la seua detenció forma part del pensament. Quan aquest es para de sobte en una constel·lació saturada de tensions, li propina a aquesta un colp pel qual cristal·litza en una mònada. El materialista històric s'acosta a un assumpte d'història únicament, solament quan aquest assumpte se li presenta com una mònada. En aquesta estructura reconeix el signe d'una detenció messiànica de l'esdevenir, o dita d'altra manera: d'una conjuntura revolucionària en la lluita en favor del passat oprimint. La percep per a fer que una determinada època salte per la força del curs homogeni de la història; una determinada vida, d'una època; i una determinada obra, de l'obra d'una vida. Com a resultat del seu mètode, es conserven i suprimeixen: en l'obra, l'obra d'una vida; en l'obra d'una vida, l'època; i en l'època, el curs sencer de la història. El fruit nutritiu d'allò que es comprèn històricament

té en el seu interior com la llavor més preciosa, encara que mancada de sabor, el temps.

XVII a

Marx ha secularitzat la idea del temps messiànic en la societat sense classes. I ha fet bé. La desgràcia va començar quan la socialdemocràcia va elevar aquesta idea a «ideal». La doctrina neokantiana va definir l'ideal com «una tasca infinita». I aquesta doctrina va ser la filosofia escolàstica de partit socialdemòcrata —de Schmidt i Stadles fins a Natorp i Voländer. Una vegada definida la societat sense classes com tasca infinita, el temps buit i homogeni es va transformar en una espècie d'avantsala en la qual es podia esperar, amb major o menor relaxació, l'entrada de la situació revolucionària. La veritat és que no hi ha un sol instant que no duga amb si la seua oportunitat revolucionària, Només exigeix que se l'entenga com una oportunitat específica, és a dir, com l'oportunitat de donar una solució nova a desafiaments totalment inèdits. Per al pensador revolucionari l'oportunitat revolucionària pròpia de cada moment té el seu banc de proves en la situació

política existent. Però la verificació no és menor si s'efectua valorant la capacitat d'obertura que disposa cada instant per a obrir determinades estances del passat fins ara clausurades. L'entrada en aqueixa estança coincideix de ple amb l'acció política; i és a través d'aqueixa entrada que l'acció política pot ser reconeguda com messiànica, per molt destructora que siga.

XVIII

«Els cinc raquítics mil·lennis de l'*homo sapiens*», diu un biòleg modern, «representen en relació amb la història de la vida orgànica sobre la terra com dos segons al final d'un dia de vint-i-quatre hores. Registrada segons aquesta escala, la història sencera de la humanitat civilitzada ompliria un cinquè de l'últim segon de l'última hora». El «temps-ara», que com model del temps messiànic resumeix en un enorme compendi la història de tota la humanitat, coincideix fil per randa amb la figura que la història de la humanitat ocupa a l'univers.

Tesi A

L'historicisme s'acontenta amb establir un nexa causal de diversos moments històrics, Però cap fet és ja històric per ser causa. Arribarà a ser-ho pòstumament a través de dades que molt bé en poden estar separades per mil·lennis. L'historiador que partisca d'això, deixa de desgranar la successió de dades com un rosari entre els dits. Capta la constel·lació en la qual ha entrat la seua època amb una època anterior perfectament determinada. Fonamenta així un concepte de present com «temps-ara» en el qual s'han incrustat estelles del temps messiànic.

Tesi B

De segur que el temps que els endevins interrogaven per saber què ocultava al seu si, no van experimentar que fóra homogeni i buit. Qui tinga açò present, potser arribe a comprendre com s'experimentava el temps passat en la commemoració: a saber, commemorant-lo. Se sap que als jueus els estava prohibit escutar el futur. En canvi la Torà i

la pregària els instruïa en la rememoració. Açò desencantava el futur, cosa a la qual sucumbien tots els que cercaven informació en els endevins. Però no per això es convertia el futur per als jueus en un temps homogeni i buit. Ja que cada segon era en ell la menuda porta per la qual podia entrar el Messies.